

БЕЛЯНКО Лідія <https://orcid.org/0000-0001-9986-261X>

к. е. н., доцент кафедри банківської справи
Державного торговельно-економічного
університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна
l.belyanko@knute.edu.ua

ГЕРБИЧ Людмила <https://orcid.org/0000-0002-3560-5777>

к. е. н., доцент кафедри банківської справи
Державного торговельно-економічного
університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна
l.gerbych@knute.edu.ua

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ПЛАТІЖНИМИ РИЗИКАМИ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

У сучасній практиці підтримки торго-
вельних та логістичних операцій вітчизняних
компаній, в умовах підвищеної волатильності
на фінансовому і товарному ринках та
посилених ризиків неплатежів, відсутності
гарантій тощо часто використовуються
форми розрахунку, що забезпечують гаран-
товане одержання виручки за відванта-
жений товар або виконані роботи чи надані
послуги. Основною формою платежу, що
найбільшою мірою гарантує продавцеві отримання
оплати за товар, роботу чи послугу, є
акредитив. Інтеграція економіки у світовий
ринку та процеси глобалізації створюють
умови, за яких покупець і продавець можуть
оптимально та завчасно виконувати зобов'язання
щодо розрахунків за товари і послуги.
Сучасні ринкові відносини сприяють роз-
витку платіжних інструментів, які дозво-
ляють суб'єктам мінімізувати ризики торго-
вельних операцій. Акредитив є одним з таких
ефективних інструментів платежу. В основу
дослідження покладено гіпотезу, що викорис-
тання акредитивної форми розрахунків у
сучасному глобалізованому середовищі дає
змогу суб'єктам господарювання розши-
рювати межі своєї діяльності та виходити
на нові ринки шляхом максимального зниження
ризиків невиконання зобов'язань за укладеними
договорами. Досліджено сутність та

BELIANKO Lidiia <https://orcid.org/0000-0001-9986-261X>

PhD (Economics), Associate Professor
of the Department of Banking
State University of Trade and Economics
19, Kyoto St., Kyiv, 02156, Ukraine
l.belyanko@knute.edu.ua

HERBYCH Liudmyla <https://orcid.org/0000-0002-3560-5777>

PhD (Economics), Associate Professor
of the Department of Banking
State University of Trade and Economics
19, Kyoto St., Kyiv, 02156, Ukraine
l.gerbych@knute.edu.ua

MECHANISM FOR MANAGING PAYMENT RISKS IN INTERNATIONAL TRADE

In the modern practice of supporting trade
and logistics operations of domestic companies,
in conditions of increased volatility in the
financial and commodity markets and increased
risks of non-payment, lack of guarantees, etc.,
forms of settlement are often used, which ensure
guaranteed receipt of revenue for shipped goods
or performed works or provided services. The
main form of payment, which to the greatest
extent guarantees the seller the receipt of
payment for goods, work, or services is a letter
of credit. The integration of the economy into the
world market and the processes of globalization
create conditions under which the buyer and the
seller can optimally and timely fulfill their
obligations regarding payments for goods and
services. Modern market relations contribute to
the development of payment instruments that will
allow entities to minimize the risks of trade
operations. A letter of credit is one of such
effective payment instruments. The research is
based on the hypothesis that the use of the letter
of credit form of payments in the modern
globalized environment allows business entities
to expand the boundaries of their activities and
enter new markets by minimizing the risk of non-
fulfillment of obligations under concluded
contracts. The essence and necessity of using
letters of credit have been examined, and the

необхідність використання акредитивів, вивчено нормативно-правову базу, якою регулюється акредитивна форма оплати. Систематизовано види акредитивів та ключових учасників процесу розрахунків. Проаналізовано сучасний стан використання акредитивної форми оплати в Україні та вартість обслуговування акредитивів банками.

Ключові слова: акредитив, договір, розрахунки, банк-емітент, бенефіціар, авізування, ризики, експортер, імпортер, Уніфіковані правила і звичаї для документарних акредитивів.

regulatory and legal framework governing the letter of credit form of payment have been studied. The types of letters of credit and the key participants in the calculation process have been systematized. The current state of the use of the letter of credit form of payment in Ukraine and the cost of servicing letters of credit by banks have been analyzed.

Keywords: letter of credit, contract, settlements, issuing bank, beneficiary, notification, risks, exporter, importer, Unified rules and customs for documentary letters of credit.

JEL Classification: F40, G21, L14.

Вступ

Акредитиви застосовують як у вітчизняній, так і в міжнародній господарській і фінансовій практиці, щоб мінімізувати ризики невиконання партнерами їхніх зобов'язань за договором. За відсутності повної довіри між сторонами вони віддають перевагу залученню фінансового посередника (банку), який гарантує постачальнику своєчасне одержання оплати за поставлені товари (роботи, послуги), а покупцеві – що постачальник отримає гроші не раніше, ніж поставить означені товари (роботи, послуги) за договором та оформить усі обумовлені товарні документи (Шпильовий, 2015, с. 50).

Необхідність використання акредитивної форми розрахунків зумовлено потенційною ризикованістю майбутньої операції для однієї зі сторін угоди (продавця чи покупця). Так, якщо продавець товару не впевнений, що йому буде надана оплата згідно з контрактом, то можна використовувати гарантію платежу як зобов'язання банку сплатити, якщо продавець або покупець (залежно від типу гарантії) не виконає свої зобов'язання щодо оплати або постачання товару. Але гарантія не є формою розрахунку за контрактом, а виконує функцію "страхування" ризиків на випадок невиконання умов контракту.

Правова природа та особливості здійснення розрахунків шляхом акредитива в Україні є предметом дослідження багатьох науковців. Основні підходи до визначення сутності документарного акредитиву та його переваг, а також законодавство у цій сфері досліджено у працях Лешанич (2017), Бурковської та Павленко (2020), Товкун та Менькової (2021) та ін. Зокрема, автори наголошують на важливості використання акредитивної форми розрахунків, з огляду на сучасні нормативно-правові вимоги. У наукових статтях використовуються подібні визначення акредитиву. Окремі автори, серед яких Фімяр (2012), зазначають, що це є "тверде зобов'язання банку, видане на підставі доручення клієнта-покупця, виплатити продавцю товару або послуг визначену грошову суму при своєчасному поданні документів, обумовлених в акредитиві, що підтверджують відвантаження товарів або виконання послуг". Своєю чергою Шпильовий (2015) трактує акредитив як "форму розрахунків, за

якої банк покупця здійснює платіж постачальнику проти подання ним обумовлених документів", що акцентує на застосуванні акредитиву при здійсненні міжнародних розрахунків.

Дослідженням правового статусу сторін угоди з використанням акредитиву, їх функцій, а також класифікації акредитивів присвячено вагомий обсяг закордонних і вітчизняних наукових праць. Зокрема, серед іноземних авторів варто виокремити *Biswas* (2011), який вивчає сутність, принципи та механізм укладання акредитивного договору, правові засади зобов'язань банку-емітента. *Soni* (2014) досліджує роль документарних акредитивів у міжнародних угодах купівлі-продажу, а також обґрунтовує, чому акредитив є окремим договором від того, на якому він ґрунтується. У напрацюванні *Mahendra Soni* (2024) наголошується, що угода з акредитивом зазвичай передбачає участь основних п'яти сторін. Перші дві сторони – це продавець (заявник) і покупець (бенефіціар), які здійснюють торговельні операції, тоді як інші три сторони – це банк-емітент (який видає акредитив), підтверджуючий банк та банк-переговірник відповідно.

Здійснення зовнішньоекономічної діяльності підприємствами є необхідним інструментом для існування в системі економічних та ринкових відносин. Застосування акредитивів у практиці зовнішньоекономічної діяльності вивчали Шпильовий (2015), Дячек та ін. (2018), Товкун та Менькова (2021). Автори обґрунтовують, що акредитив є позитивною альтернативою розрахункам щодо передоплати та надає сторонам договору додаткові гарантії. Акредитив як форма безготівкових розрахунків гнучко дозволяє врахувати інтереси всіх сторін контракту, про що свідчить як можливість його переказу, так і можливість отримання платником кредиту при відкритті акредитиву.

Іноземну практику використання акредитивів, в тому числі як засобу зниження ризиків у кризові періоди, ґрунтовно розкрито у праці *Crozet et al.* (2022). Зазначається, що здатність торговельних партнерів пом'якшувати ризики, пов'язані з міжнародними торговельними операціями, є особливо важливою в періоди підвищеної невизначеності. Автори зауважують, що залежність продукції від акредитивів має прямий вплив на стійкість торговельних потоків. Зокрема, в періоди підвищеної невизначеності експорт продукції, застрахованої через акредитиви, є більш стійким.

Своєю чергою актуальні питання використання акредитивів в Україні щодо структури міжнародних банківських операцій за імпортними та експортними угодами, обсягів укладених угод з акредитивами, вартості надання послуг вітчизняними банками за документарними акредитивами досліджували вітчизняні науковці, серед яких Мангушев (2020) і Бурковська та Павленко (2020). Встановлено, що використання акредитивів в Україні є доволі складним процесом через відсутність належної взаємодії українських банків із закордонними партнерами. Іноземні банки, особливо європейські та американські, демонструють недовіру до вітчизняної банківської системи. Переважно українськими підприємствами для розрахунку використовуються документарні акредитиви, при співробітництві з країнами Європи та Америки задля

забезпечення виконання всіх вимог перед ними. Україна також намагається використовувати документарні акредитиви при укладанні угод з країнами, економічний стан яких є ризиковим, що дозволяє уникнути невиконання вимог за акредитивами та гарантує українським продавцям виплати коштів за договорами (Бурковська & Павленко, 2020, с. 42).

Попри свою ефективність, застосування акредитивної форми розрахунків в Україні супроводжується низкою проблем. Насамперед це недостатній рівень довіри до української банківської системи з боку іноземних фінансових установ, що зумовлює складнощі в підтвердженні акредитивів та підвищує їхню вартість. Значна частина міжнародних банків обмежує співпрацю з українськими банками через країнові ризики та регуляторну нестабільність, що суттєво ускладнює платежі в зовнішньоторговельних операціях.

Вагомою проблемою є висока собівартість документарних операцій, зокрема комісій за відкриття, підтвердження, авізування та перевірку документів, що робить акредитиви малодоступними для малого та середнього бізнесу. Додаткові витрати, пов'язані з необхідністю внесення змін, пересиланням документів або додатковими перевітками, підвищують загальну вартість фінансового інструменту, зменшуючи його привабливість.

Суттєвий вплив на використання акредитивів має і воєнний стан в Україні, що призвів до скорочення зовнішньоторговельної активності, зміни логістичних маршрутів та зниження кількості міжнародних розрахунків із застосуванням акредитивів. Високі військові ризики зумовлюють необхідність додаткових гарантій з боку іноземних банків, що ще більше ускладнює застосування акредитивної форми платежів.

В основу дослідження покладено гіпотезу, що використання акредитивної форми розрахунків у сучасному глобалізованому середовищі дозволяє суб'єктам господарювання розширювати межі своєї діяльності та виходити на нові ринки завдяки максимальному зниженню ризику невиконання зобов'язань за укладеними договорами.

Метою статті є визначення правової природи та економічної сутності акредитиву як засобу зниження ризиків розрахунків, а також ролі банків при наданні послуг з обслуговування документарних акредитивів. Для досягнення поставленої мети використано такі методи дослідження: індукції та дедукції, аналізу та синтезу – для дослідження теоретичних аспектів застосування акредитивної форми розрахунку у вітчизняній практиці; систематизації та узагальнення – для відображення обсягу операцій за документарними акредитивами та вартості послуг банків при їх обслуговуванні.

Теоретико-методологічною базою для написання статті стали праці закордонних і вітчизняних науковців щодо проблематики регулювання та розвитку акредитивної форми розрахунку, законодавчі акти України у сфері використання акредитивів, а також офіційні статистичні дані Національного банку України як регулятора фінансового ринку та окремих вітчизняних банків.

Основна частина статті складається з трьох взаємопов'язаних розділів. У першому досліджено економічну сутність та актуальні питання

нормативно-правового регулювання акредитивів в Україні. У другому розглянуто роль банків при застосуванні акредитивної форми розрахунків. У третьому – практика використання акредитивів в Україні.

1. Економічна сутність та актуальні питання нормативно-правового регулювання акредитивів в Україні

Акредитив (з латинської – *accre-ditivus* – довірчий) – це форма розрахунків, що ґрунтується на договорі, що містить зобов'язання банку-емітента, за яким цей банк за дорученням клієнта (заявника акредитива) або від свого імені зобов'язується здійснити платіж на користь постачальника товарів або послуг і доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж проти документів, що відповідають умовам акредитива.

Укладення акредитивних договорів у будь-якому випадку вимагає дотримання чинного законодавства країн, в яких перебувають суб'єкти торговельних відносин, та реалізація міжнародних норм, що забезпечить відповідальність сторін, виконання зобов'язань з акредитиву і мінімізує ризики: продавець отримує грошові кошти незалежно від покупця, так як банк виступає гарантом оплати акредитиву; покупець знижує свій ризик щодо невиконання постачальником зобов'язань з відправки та відвантаження товару.

Цей механізм дає змогу мінімізувати витрати від шахрайських махінацій та забезпечити надійність міжнародних торговельних відносин, особливо коли відбувається вихід на новий незнайомий ринок. При цьому забезпечується економічна безпека обох сторін договору. Курси валют, за якими проводяться розрахунки, чітко прописуються в договорах і визначаються згідно з курсами національних банків (Бурковська, & Павленко, 2020, с. 40).

В Україні робота з акредитивною формою оплати регулюється такими нормативно-правовими актами:

1. Уніфікованими правилами і звичаями для документарних акредитивів (*Uniform Customs and Practice for Documentary Credits*), розробленими Міжнародною торговою палатою. На сьогодні існує дві чинні редакції цих правил: *UCP 500* (редакція 1993 р.) та *UCP 600* (редакція 2007 р.).

2. Постановою Правління Національного банку України № 514 "Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій за акредитивами" (2003, 3 грудня).

3. Цивільним кодексом України (2003).

4. ЗУ "Про банки і банківську діяльність" (2001).

До того ж акредитив є договором, окремим від договору купівлі-продажу або іншого документу, що має чинність договору, на якому він ґрунтується. Ця позиція зазначена у ряді нормативно-правових актів (*табл. 1*).

Таблиця 1

Тлумачення акредитиву в нормативно-правовій базі

Нормативно-правовий акт	Визначення
Уніфіковані правила і звичаї для документарних акредитивів (ст. 2)	"Означають будь-яку угоду, як би вона не була названа або позначена, згідно з якою банк (банк-емітент), діючи на прохання і на підставі інструкцій клієнта (заявника) або від свого імені: (I) повинен провести платіж третій особі (бенефіціару) або його за наказом, або акцептувати і сплатити переказні векселі (тратти), виставлені бенефіціаром, або (II) уповноважує інший банк провести такий платіж або акцептувати і сплатити переказні векселі (тратти), або (III) уповноважує інший банк неогоціювати проти передбачених документів при дотриманні строків та умов акредитива"
ЦКУ (ст. 1093)	"У разі розрахунків за акредитивом банк (банк-емітент) за дорученням клієнта (платника) – заявника акредитива і відповідно до його вказівок або від свого імені зобов'язується провести платіж на умовах, визначених акредитивом, або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж на користь одержувача грошових коштів або визначеної ним особи – бенефіціара"
Положення про порядок здійснення банками операцій за акредитивами (п. 4, п. 6)	"Грошові зобов'язання банку-емітента виконати зобов'язання проти належного представлення". "Акредитив є угодою, що відокремлена від контракту, на якому вона базується"

Джерело: ІАС Консультант (б. д.); Цивільний кодекс України (2003, 16 січня); Постанова Правління Національного банку України № 514 (2003, 3 грудня).

Загалом на практиці існує доволі значна кількість різновидів акредитивів (рис. 1). Основні з них – це грошові та документарні.

Рис. 1. Класифікація основних видів акредитивів

Джерело: (Бурковська & Павленко, 2020, с. 41; Дячек та ін., 2018, с. 74; WikiLegalAid, б. д.; Mahendra Soni, 2024, с. 3768).

Грошовий акредитив видається банком своєму клієнтові на право одержання повної зазначеної в ньому суми або окремими частками в інших банках протягом визначеного часу. У світі понад 90% усіх розрахунків акредитивами здійснюється у документарній формі.

Документарний акредитив – це заповнений на формалізованому бланку договір, в якому банк, що відкриває акредитив (банк-емітент), бере на себе зобов’язання здійснити за розпорядженням і за рахунок покупця платіж зазначеної в ньому суми третій особі (бенефіціару) – у разі розрахунків готівкою, або акцептувати тратту (при розрахунках у кредит) проти подання продавцем передбаченого у контракті пакета документів, які підтверджують поставку товарів згідно з умовами контракту (Лешанич, 2017, с. 129).

У загальному розумінні використання акредитивної форми розрахунку передбачає основні етапи:

- покупець та продавець укладають угоду про поставку товарів або надання послуг;
- покупець звертається до свого банку із запитом на відкриття акредитиву на користь продавця;
- банк покупця видає акредитив, в якому зазначені умови;
- продавець отримує акредитив та поставляє товари або послуги відповідно до умов угоди;
- після виконання умов угоди продавець представляє банку свої документи, які підтверджують виконання умов;
- банк покупця здійснює платіж продавцю відповідно до умов акредитиву.

Розглянемо основних учасників акредитивної форми розрахунків (табл. 2).

Таблиця 2

Учасники акредитивної форми розрахунків

Учасник	Роль у проведенні розрахунків
Авізуючий банк	На прохання банку-емітента здійснює авізування бенефіціару або доручає іншому авізуючому банку здійснити авізування бенефіціару або іншому авізуючому банку
Бенефіціар	На його користь відкривається акредитив
Банк бенефіціара	Обслуговує бенефіціара за акредитивом
Банк-емітент	За дорученням наказодавця акредитива або від власного імені відкриває акредитив на користь бенефіціара
Виконуючий банк	У ньому передбачається виконання акредитива
Наказодавець акредитива	За його дорученням в банку-емітенті відкривається акредитив
Негоціуючий банк	Має повноваження від банку-емітента здійснити неогоціацію – купівлю та/або врахування переказних векселів (тратт) та/або документів, що становлять належне представлення, відповідно до умов акредитива, шляхом надання авансу або згоди на аванс бенефіціару не пізніше банківського дня, у який неогоціуючий банк отримує відшкодування
Підтверджуючий банк	Додає своє підтвердження до акредитива за дорученням або на прохання банку-емітента
Рамбурсуючий банк	Має повноваження від банку-емітента забезпечити відшкодування за акредитивом підтверджуючому (виконуючому) банку або іншому банку відповідно до наданих платіжних інструкцій
Трансферуючий банк	Здійснює трансфер акредитива, або, якщо акредитив виконується в будь-якому банку, безпосередньо уповноважений банком-емітентом здійснити трансфер та який здійснює трансфер акредитива (може бути банком-емітентом)

Джерело: IAC Консультант (б. д.); WikiLegalAid (б. д.); Колеснікова та ін. (2012, с. 138); Mahendra Soni (2024, с. 3765).

Отже, при використанні акредитиву забезпечується максимальна участь банків у проведенні розрахунків. Досягається найбільш повне забезпечення платежу для бенефіціара, оскільки акредитив за своєю сутністю є грошовою гарантією оплати відвантаженого товару банком, який відкрив акредитив.

2. Роль банків при використанні акредитивної форми розрахунків

Ключовими банками при використанні акредитивної форми розрахунку є:

- авізуючий банк, покликаний підтвердити законність і повідомити клієнта банку (бенефіціара/експортера, тобто постачальника) про умови акредитива, які є платіжними зобов'язаннями клієнта;
- банк-емітент зобов'язаний встановлювати умови та визначати зобов'язання в акредитивах.

Авізуючий банк має значно меншу відповідальність перед клієнтом у виконанні акредитивної частини контракту. Тому в сучасних умовах виникла необхідність виключення з процесу фінансування логістичних і торговельних операцій такої інституції як авізуючий банк, чому сприяла цифрова революція та диджиталізація логістики в цілому (рис. 2). У більшості випадків сьогодні немає необхідності перевіряти акредитив вручну, оскільки транзакції обробляються ефективно, і достатньо надіслати електронну або паперову версію документа.

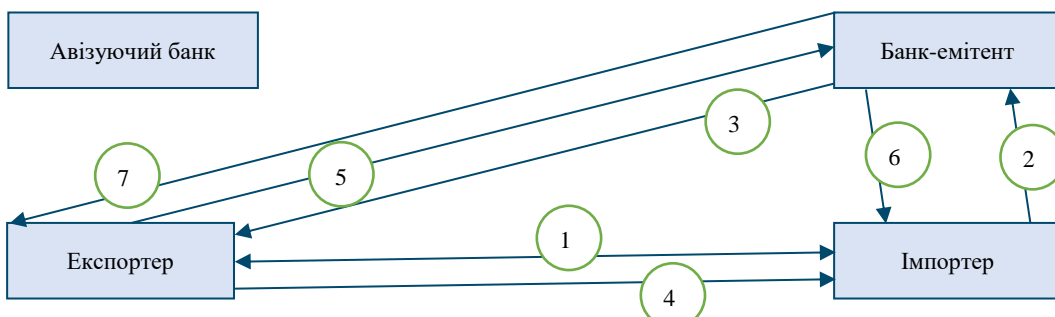

Рис. 2. Схема акредитиву з прямим авізуванням

- 1 – купівля/продаж товару;
- 2 – запит на видачу акредитиву;
- 3 – видача акредитиву;
- 4 – доставка вантажу;
- 5 – представлення обсягу документації;
- 6 – документи про випуск;
- 7 – процес оплати та прийняття платежів.

Джерело: Шкуро (2024, 20 лютого).

Акредитиви з таким авізуванням підвищують безпеку операцій клієнта. Найпростіше пояснення полягає в тому, що в акредитиві задіяно менше сторін, що означає меншу ймовірність непорозумінь між установами та бенефіціаром. Як зазначалося, авізуючий банк відповідає за обробку та доставку акредитива експортеру, але не володіє всією

інформацією про документ, який має банк-емітент. Також скорочується витратність та час, необхідний для перевірки дійсності акредитивів і повідомлення додаткових умов, оскільки все це можна зробити в банку-емітенті.

Однак прямому авізуванню притаманні й свої ризики, зокрема: *неналежне надання послуг банком-емітентом* (цю проблему можна вирішити за допомогою залучення сторонніх наглядових установ та аудиторських перевірок, які підтверджують, що банк-емітент бере на себе і виконує всі зобов'язання перед бенефіціаром. Найголовніше – швидко повідомляти про будь-які зміни в акредитивах тощо);

фальшиві ідентифікаційні дані бенефіціара (не лише банк-емітент може виступати стороною, яка не виконує власні зобов'язання. Щоб уникнути нечесності та шахрайства з боку бенефіціара, достатньо пройти процес *KYC* (*Know Your Customer* – "знай свого клієнта"), перевірку всієї документації, зареєстрованої для фінансового звіту компанії-клієнта тощо).

У процесі виконання акредитиву надається належний пакет документів до виконуючого банку, їх перевірка та прийняття рішення про сплату за акредитивом. В акредитиві повинні бути вказані *документи*, достатні для виконання продавцем та покупцем умов щодо постачання та сплати. Найпоширеніші серед них такі: комерційний рахунок (інвойс); сертифікати (походження, якості та ін.); транспортні документи (можуть бути різними, залежно від виду транспорту); страховка.

Транспортні документи використовуються для підтвердження факту відвантаження товару. У випадку транспортних документів та сертифікатів бажано, щоб їх видавали незацікавлені організації (торгово-промислові палати, перевізники, інспекції) для уникнення підробки (ПроКредит Банк, б. д.).

В акредитивній частині контракту сторонами повинні бути вказані максимально широкі умови акредитиву, щоб після його відкриття не виникало розбіжностей, які можуть спровокувати внесення змін до акредитиву, збільшення його вартості або відмову від проведення розрахунків та розірвання угоди. У разі виникнення питань доцільно звернутися з проханням щодо попередньої перевірки договору. Умови контракту обов'язково перевіряються банком-емітентом акредитиву. Інші банки можуть проводити попередню перевірку лише у разі виникнення сумнівів щодо коректності заповнення контракту.

Банки надають послуги з обслуговування документарних акредитивів відповідно до Міжнародних правил роботи з акредитивами, діючого законодавства України і нормативних документів НБУ. Як

правило, банки надають послуги з обслуговування документарних акредитивів тільки своїм клієнтам з діючими рахунками.

При відкритті акредитиву банки вимагають від клієнтів покриття у вигляді:

- 100% грошового забезпечення (покриті акредитиви);
- інших видів забезпечення (непокриті акредитиви) – при цьому з банком додатково укладається кредитна угода та рішення приймається кредитним комітетом банку.

Основні комісії і витрати банків при обслуговуванні акредитиву:

За імпортом (наданим) акредитивом:

- комісія за відкриття акредитиву;
- комісія за перевірку документів по акредитиву;
- комісія за здійснення платежу за акредитивом;
- комісія за відправку *swift*-повідомлення.

За експортним (отриманим) акредитивом:

- комісія за авізування акредитива;
- комісія за перевірку документів по акредитиву;
- поштові витрати на відправку документів до банку кореспондента;
- комісія за відправку *swift*-повідомлення.

Окрім зазначених послуг, банки додатково можуть надавати інші послуги за плату, передбачену тарифами відповідного банку. Зокрема, найчастіше такі додаткові послуги включають: попередню перевірку документів щодо акредитиву за письмовою вимогою клієнта, обробку документів з розбіжностями щодо умов акредитиву, додаткові перевірки документів, здійснення запитів/розслідувань по акредитивах на вимогу клієнта, анулювання акредитиву. Слід зазначити, що ряд банків пропонують послуги з обслуговування акредитивів своїм клієнтам, широко розписують їх переваги, проте детальних тарифів на сайтах не оприлюднюють.

Розглянемо більш детально тарифи на надання послуг щодо акредитивів на прикладі провідних системно важливих вітчизняних банків (табл. 3).

Отже, використання акредитивів українськими підприємствами потребує доволі вагомого залучення коштів, адже для укладання акредитиву в банках необхідна наявність значного капіталу. Аналіз тарифів на відкриття та обслуговування акредитивів у провідних банках України показує, що кожен банк встановлює різну цінову політику щодо оформлення акредитивів у національній та іноземній валютах, яка, своєю чергою, не сильно варіюється. Варто також зазначити мінімальні та максимальні межі окремих послуг за акредитивами, на які потрібно звернути увагу суб'єктам господарювання при відкритті акредитиву.

Таблиця 3

Вартість надання послуг за документарними акредитивами провідних вітчизняних банків, 2025 р.

Послуги за акредитивами, відкритими банками	Вартість та умови (x – сума акредитива)			
	АТ КБ "ПриватБанк"	АТ "СЕНС БАНК"	АТ "УКРСИББАНК"	АТ "КРЕДОБАНК"
Відкриття або збільшення суми покритого акредитива (в гривні / в іноземній валюті)	0.2% 1 000 ≤ x ≤ 5 000 (грн) 100 ≤ x ≤ 2 000 (дол. США)	0.2% 1 000 ≤ x ≤ 5 000 (грн) 100 ≤ x ≤ 2 000 (дол. США)	0.2% 800 ≤ x ≤ 8000 (грн) 200 ≤ x ≤ 4000 (дол. США)	0.3% 2 000 ≤ x ≤ 10 000 (грн) 100 ≤ x ≤ 1 000 (дол. США)
Платіж за акредитивом (в гривні / в іноземній валюті)	0.15% 100 ≤ x ≤ 1000 (дол. США)	50 грн./ 0.15% від суми платежу 30 ≤ x ≤ 150 (дол. США)	0.15% від суми платежу 30 ≤ x ≤ 150 (дол. США)	0.15% від суми платежу 10 ≤ x ≤ 75 (дол. США)
Комісія за зобов'язання за непокритим акредитивом (в гривні / в іноземній валюті)	2% річних – під заставу майнових прав на депозит, ОВДП або під контра-гарантії інших банків; 3% річних – під заставу майна; (не менше 20 дол. США за місяць)	від 3% до 7% річних; але не менше 500 грн за кожен місяць або його частину / від 3% до 7% річних, але не менше 50 дол. США за кожен місяць або його частину	2 – 5% річних	від 2% до 4.5% (не менше 2 000 грн за кожен рік або його частину дії акредитива) / від 2% до 4.5% (не менше 100 дол. США)
Пересилання платіжних документів між банками (в гривні / в іноземній валюті)	Відповідно до тарифів кур'єрської служби	В сумі понесених витрат, додатково збільшених на 20% ПДВ		
Збільшення суми акредитива (в гривні / в іноземній валюті)		0.2% від суми збільшення; 100 ≤ x ≤ 2 000 (дол. США)	0.3% (не менше 1200 грн) 0.3% (не менше 300 євро)	0.1% 1 000 ≤ x ≤ 10 000 (грн) 50 ≤ x ≤ 500 (дол. США)
Внесення змін (в гривні / в іноземній валюті)	50 дол. США	300 грн. / 50 дол. США	375 грн 50 євро	1 000 грн 50 дол. США
Перевірка документів, наданих за акредитивом (в гривні / в іноземній валюті)		0.2% від суми документів; але не менше 500 та не більше 10 000 грн / 0.2% від суми документів; але не менше 100 дол. США, та не більше 1 000 дол. США		0.2% (але не менше 1 000 грн, та не більше 3 000 грн) 0.2% (не менше 75 дол. США, не більше 1500 дол. США)

Джерело: складено авторами за матеріалами АТ КБ Приватбанк (б. д.), АТ Сенс Банк (б. д.), АТ УкрСибБанк (б. д.), АТ Кредобанк (б. д.), АТ ПУМБ (б. д.).

3. Практика використання акредитивів в Україні

Після початку повномасштабного вторгнення ризику для українських експортерів зросли в рази через нестабільність, необхідність виходу на нові ринки та посилення недовіри з боку іноземних партнерів. У таких умовах акредитив і далі лишався однією з найнадійніших форм міжнародних розрахунків, адже оплата гарантується банком покупця лише після надання всіх документів. Підтвердження акредитива третім банком особливо важливе, коли банк імпортера має сумнівну репутацію або низький рейтинг. Однак наразі через високі військові ризики часто потрібне підтвердження з боку європейських банків, що й є одним із стримуючих факторів застосування акредитивів в Україні.

За офіційними даними НБУ, загальна кількість акредитивів у 2024 р. становила на 16.6% більше ніж у 2023 р., але на 61.2% менше за 2021 р., що свідчить про суттєве зменшення використання акредитивної форми розрахунку в Україні з початку повномасштабної війни (табл. 4).

Загалом статистика свідчить, що вітчизняні банки переважно надають акредитиви, ніж отримують, до того ж в іноземній валюті їх частка значно переважає гривневі. Якщо розглядати розподіл акредитивів за обсягами по групах банків, то найбільша активність спостерігається у державних банках, особливо у частині наданих акредитивів.

Розглянемо операції за акредитивами в розрізі найбільш популярних видів економічної діяльності за КВЕД у 2024 р. на рис. 3.

Рис.3. Структура наданих банками України акредитивів за видами економічної діяльності станом на 01.01.2025 р.:
а) у гривнях; б) в іноземній валюті.

Джерело: Національний банк України (б. д.).

Таким чином, найбільше акредитивна форма розрахунків використовується в оптовій та роздрібній торгівлі, причому переважна більшість наданих акредитивів – в іноземній валюті (81% у загальній кількості акредитивів – 597 од.). Для порівняння, у 2023 р. спостерігалася та сама тенденція, однак частка була дещо меншою – 75%.

Таблиця 4

Операції з документарними акредитивами банків України у 2021–2024 рр., млрд грн

Банки	Надані акредитиви								Отримані акредитиви															
	Національна валюта, млрд грн				Іноземна валюта (екв.), млрд грн				Кількість, од.				Національна валюта, млрд грн				Іноземна валюта (екв.), млрд грн				Кількість, од.			
	2021	2022	2023	2024	2021	2022	2023	2024	2021	2022	2023	2024	2021	2022	2023	2024	2021	2022	2023	2024	2021	2022	2023	2024
Роки	3.37	1.88	1.07	0.54	23.36	13.62	20.05	19.08	254	126	213	193	0.26	0.38	0.3	0.25	11.55	4.38	3.95	4.71	563	138	167	131
з державною часткою																								
іноземних банківських груп	1.17	0.17	0.03	0.33	6.91	8.97	17.15	14.98	608	232	173	237	1.8	0.56	0.33	0.16	2.75	0.77	0.81	0.40	371	105	67	68
з приватним капіталом	1.17	0.46	0.05	0.48	1.72	0.34	1.37	3.58	549	96	243	394	1.84	1.92	0.49	0.18	4.53	0.97	1.13	1.71	476	115	75	71
Разом	5.71	2.51	1.15	1.35	31.99	22.63	38.57	37.64	1411	454	629	824	3.9	2.56	1.12	1.59	18.83	6.12	5.89	6.82	1410	358	309	270

Джерело: Національний банк України (б. д.).

Друге місце за обсягом посідає переробна промисловість (67 акредитивів). Добувна промисловість переважає за кількістю та обсягом наданих акредитивів в іноземній валюті. В національній валюті суми незначні, що свідчить про використання акредитивів як ефективного методу розрахунку насамперед в зовнішньоекономічній діяльності підприємств.

Висновки

Отже, акредитиви є засобом зниження ризику розрахунків та гарантією повної безпеки у відносинах із контрагентами. Адже під час поставок товарів і надання послуг ризику можуть виникати на різних етапах: від придбання сировини, виготовлення та зберігання товарів до своєчасної поставки/надання послуг і платежу. Використання акредитивних розрахунків дозволяє в таких ситуаціях захистити інтереси як продавця, так і покупця.

У сучасних умовах акредитиви вигідно використовувати:

у бізнес-операціях (для забезпечення безпечних і ефективних міжнародних транзакцій, де сторони можуть бути незнайомі та віддалені географічно; для фінансування великих проєктів, які вимагають значних капітальних витрат, де необхідно забезпечити фінансову стабільність; для захисту від неплатоспроможності покупця або непевностей щодо виконання умов угоди);

для фінансового забезпечення (отримання фінансового кредиту через банк для подальшого використання для власних потреб; для розподілу фінансів на частини для кращого управління та оптимізації фінансових ресурсів; для збільшення обсягу фінансових засобів, які можуть бути використані у власних інтересах).

Авторами досліджено вагому роль банків при наданні послуг з обслуговування документарних акредитивів – від встановлення законності умов зазначеного інструменту розрахунків до процесу оплати і прийняття платежів. Водночас є декілька суттєвих проблем застосування акредитивів в Україні, одна з яких стосується безпосередньо банківських установ. Насамперед це низький рівень довіри до українських банків з боку іноземних партнерів, через що останні встановлюють такі умови обслуговування акредитивів, які часто для вітчизняних банків є неприйнятними. Для належного розвитку банків України на світовій арені потрібно вдосконалювати систему міжнародних розрахунків на державному рівні, приводити її у відповідність до сучасних тенденцій та поліпшувати імідж як українських компаній, так і банків.

Суттєва проблема – це війна на території нашої держави, яка значно обмежила зовнішньоекономічну діяльність суб'єктами господарювання та використання акредитивної форми розрахунків відповідно. Проведене дослідження свідчить про суттєве зменшення використання акредитивної форми розрахунку в Україні – більш ніж на половину по кількості відкритих акредитивів з початку повномасштабного вторгнення. Через високі воєнні ризики при акредитивній формі розрахунку часто

потрібне підтвердження з боку європейських банків як гарантів, що є одним зі стримуючих факторів сьогодні.

Вагомим чинником є вартість фінансового інструменту, яка залежить від суми, строку, рівня ризику, забезпечення, тарифів банку та залученості у міжнародних програмах. Для акредитивів зазвичай передбачені комісії за авізування, підтвердження, а також щорічна плата в розмірі 1–3%. Авторами проведено аналіз тарифів з відкриття та обслуговування акредитивів у провідних банках України, який виявив різну цінову політику щодо оформлення акредитивів у національній та іноземній валютах. Водночас встановлено, що укладання акредитиву в банках потребує наявності значного капіталу у вітчизняних підприємств.

Авторами підтверджено гіпотезу, що в сучасних умовах підвищеної волатильності на фінансових ринках акредитив виступає ефективним засобом зниження ризику розрахунків, забезпечуючи економічну безпеку обох сторін укладеного договору та розширюючи межі їх зовнішньоекономічної діяльності за рахунок максимального зниження ризику невиконання зобов'язань за укладеними договорами.

Майбутні наукові дослідження цієї проблематики мають широкі перспективи з огляду на забезпечення платежів при виборі форми розрахунку суб'єктами господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

Biswas, L. C. (2011). Letters of Credit: A Theory on the Legal Basis of the Payment Obligation of Issuing Bank. *SSRN Electronic Journal*. <http://doi.org/10.2139/ssrn.2424161>

Crozet, M., Demir, B., & Javorcik, B. (2022). International trade and letters of credit: A double-edged sword in times of crises. *IMF Economic Review*, 70(2), 185–211. <https://doi.org/10.1057/s41308-021-00155-3>

Soni, M. (2024). Letter of credit: A legal perspective. *International Journal of Law Management and Humanities*, 7(3). <https://doi.org/10.1000/IJLMH.117874>

Soni, P. (2014, April 12). *The role of documentary letters of credit in international sale contract*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2424161>

<i>WikiLegalAid</i> . (б. д.). <i>Акредитив</i> . https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%90%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%B2#google_vignette	<i>WikiLegalAid</i> . (n. d.). Letter of credit. https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%90%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%B2#google_vignette
<i>АТ КБ Приватбанк</i> . (б. д.). https://privatbank.ua	<i>JSC CB Privatbank</i> . (n. d.). https://privatbank.ua
<i>АТ Кредобанк</i> . (б. д.). https://kredobank.com.ua	<i>JSC Kredobank</i> . (n. d.). https://kredobank.com.ua
<i>АТ ПУМБ</i> . (б. д.). https://www.pumb.ua	<i>JSC FUIB</i> . (n. d.). https://www.pumb.ua
<i>АТ Сенс Банк</i> . (б. д.). https://sensebank.ua	<i>JSC Sense Bank</i> . (n. d.). https://sensebank.ua
<i>АТ УкрСибБанк</i> . (б. д.). https://ukrsibbank.com	<i>JSC UkrSibBank</i> . (n. d.). https://ukrsibbank.com

Бурковська, А. В., & Павленко, В. О. (2020). Використання акредитивної форми розрахунків в Україні. <i>Modern Economics</i> , (24), 39–44. https://modecon.mnau.edu.ua/use-of-letter-of-credit/	Burkovska, A. V., & Pavlenko, V. O. (2020). The use of the letter of credit form of payments in Ukraine. <i>Modern Economics</i> , (24), 39–44. https://modecon.mnau.edu.ua/use-of-letter-of-cred
Дячек, В. В., Колосовська, О. Д., & Оніщенко, В. С. (2018). Особливості використання форм міжнародних розрахунків українськими підприємствами під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності. <i>Глобальні та національні проблеми економіки</i> , (21), 70–76. http://global-national.in.ua/archive/21-2018/15.pdf	Diachek, V. V., Kolosovska, O. D., & Onishchenko, V. S. (2018). Peculiarities of using forms of international settlements by Ukrainian enterprises when carrying out foreign economic activities. <i>Global and National Problems of Economics</i> , (21), 70–76. http://global-national.in.ua/archive/21-2018/15.pdf
Закон України "Про банки і банківську діяльність" № 2121-14 (2000). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text	Law of Ukraine "On banks and banking activities" No. 2121-14. (2000). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text
ІАС Консультант. (б. д.). Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів: Правила Міжнародної торгівельної палати від 01.07.2007 № 600. http://consultant.parus.ua/?doc=00GTQ81A59	IAS Consultant. (n. d.). Unified rules and customs for documentary letters of credit: Rules of the International Chamber of Commerce dated July 1, 2007, No. 600. http://consultant.parus.ua/?doc=00GTQ81A59
Колеснікова, Г., Ляшенко, В., & Охременко, С. (2012). Акредитивні форми розрахунків як гарантія здійснення платежу. <i>Економічний вісник Донбасу</i> , 3(29), 133–148. http://www.evd-journal.org/download/2012/2012-3/EVD_2012_3-133-148.pdf	Koliesnikova, G., Liashenko, V., & Okhremenko, S. (2012). Letter of credit forms of settlement as a guarantee of payment. <i>Economic Bulletin of Donbas</i> , 3(29), 133–148. http://www.evd-journal.org/download/2012/2012-3/EVD_2012_3-133-148.pdf
Лешаніч, Л. В. (2017). Акредитив як найкраща форма безготівкового розрахунку. <i>Право і суспільство</i> , (6), ч. 2, 128–130. https://elar.navs.edu.ua/items/5c5bacc-2157-4aef-b550-9a0ecf6a45b9	Leshanych, L. V. (2017). Letter of credit as the best form of non-cash payment. <i>Law and Society</i> , (6), part 2, 128–130. https://elar.navs.edu.ua/items/5c5bacc-2157-4aef-b550-9a0ecf6a45b9
Мангушев, Д. В. (2020). Використання акредитивної форми розрахунку у зовнішньоекономічній діяльності підприємств. <i>Науковий огляд</i> , 4(67). https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/2075/2094	Mangushev, D. V. (2020). The use of a letter of credit form of payment in the foreign economic activity of enterprises. <i>Scientific Review</i> , 4(67). https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/2075/2094
Національний банк України. (б. д.). <i>Статистика безготівкових розрахунків</i> . https://bank.gov.ua/ua/payments/nocash	National Bank of Ukraine. (n. d.). <i>Statistics of non-cash payments</i> . https://bank.gov.ua/ua/payments/nocash
Постанова Правління Національного банку України "Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій за акредитивами" № 514 (2003, 3 грудня). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1213-03#Text	Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine "On Approval of the Regulation on the Procedure for Banks to Perform Operations Under Letters of Credit" No. 514 (2003, December 3). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1213-03#Text
ПроКредит Банк. (б. д.). Що таке акредитив? https://www.procreditbank.com.ua/source/doc%20file/FAQ-Trade-Finance-UKR.pdf	ProCredit Bank. (n. d.). What is a letter of credit? https://www.procreditbank.com.ua/source/doc%20file/FAQ-Trade-Finance-UKR.pdf
Товкун, І. М., & Менькова, Л. С. (2021). Правова природа документарних форм міжнародних розрахунків та їх використання в Україні. <i>Право та інноваційне суспільство</i> , 1(16), 55–61. https://www.apir.org.ua/index.php/lais/uk/article/view/tovkun_menkova16	Tovkun, I. M., & Menkova, L. S. (2021). Legal nature of documentary forms of international payments and their use in Ukraine. <i>Law and innovative society</i> , 1(16), 55–61. https://www.apir.org.ua/index.php/lais/uk/article/view/tovkun_menkova16

Фімяр, С. В. (2012). Оптимізація міжнародних розрахунків. <i>Інвестиції: практика та досвід</i> , (13), 48–50. http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=2084&i=11	Fimiar, S. V. (2012). Optimization of international settlements. <i>Investments: practice and experience</i> , (13), 48–50. http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=2084&i=11
<i>Цивільний кодекс України</i> . (2003, 16 січня). № 435-IV. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text	<i>Civil Code of Ukraine</i> . (2003 January 16). No. 435-IV. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text
Шкуро, С. (2024, 20 лютого). <i>Акредитив: відмінності та схожість функцій банку-емітента та авізуючого банку</i> . Searates Blog. https://www.searates.com/ua/blog/post/akreditiv-vdmnost-ta-shozhst-funkci-banku-ementa-ta-avzuyuchogo-banku	Shkuro, S. (2024, February 20). <i>Letter of credit: differences and similarities of the functions of the issuing bank and the notifying bank</i> . Searates Blog. https://www.searates.com/ua/blog/post/akreditiv-vdmnost-ta-shozhst-funkci-banku-ementa-ta-avzuyuchogo-banku
Шпильовий, В. А. (2015). Акредитивна форма розрахунків у практиці зовнішньоекономічної діяльності. <i>Агросвіт</i> , (24), 50–55.	Shpylovyi, V. A. (2015). Letter of credit form of payments in the practice of foreign economic activity. <i>Agrosvit</i> , (24), 50–55.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє, що не має фінансових чи нефінансових конфліктів інтересів щодо цієї публікації; не має відносин із державними органами, комерційними або некомерційними організаціями, які могли б бути зацікавлені у поданні цієї точки зору. З огляду на те, що автор афілійований з установою, яка є видавцем журналу, що може зумовити потенційний конфлікт або підозру в упередженості, остаточне рішення про публікацію цієї статті (включно з вибором рецензентів та редакторів) приймалося тими членами редколегії, які не пов'язані з цією установою.

Автори не отримували прямого фінансування для цього дослідження.

Белянко Л., & Гербич Л. (2026). Механізми управління платіжними ризиками у міжнародній торгівлі. *Scientia fructuosa*, 3(167), 208–224. [http://doi.org/10.31617/1.2026\(167\)12](http://doi.org/10.31617/1.2026(167)12)

*Надійшла до редакції 09.07.2025.
Відправлено на доопрацювання 10.08.2025
Прийнято до друку 22.09.2025.
Публікація онлайн 19.06.2026.*